

~~XXXXIV~~

911 911

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESSAMLING.

1.1

Uppt. av A. Gustafsson Grimstäv.
den vid Vilans öre ark. 1919-20.
efter J. Petersen

Anmärkingar:

Julfirandet
för bräderna
julehelgen,
nyårs helgen!

i Skatelöv Grimstäv station
Anslutning p.m. Skabo lida
Smöland.

Julfirandet i Skatelöv socken Allra Hinder
Småland på 1860-70 talet

Julen, årets största högtid,
började med Lucia-dagen som är julens
förfest. Tidigt på morgonen väcktes
värdskapet av i pyggers klädda klädde
och vackert utsmyckade unga flickor, ^{som} ~~väl~~
bjöda på kaffe med doyyr. På kaffeborden

(18 sid)

var ett ståtligt ljus placerat, även i ~~från~~
huvudet och i händerna boro ~~suprak-~~
tarna tända ljus. Tejlur Luciadagen
tog det brädslande julslöket vid.

Da' fejdes det och putsades mer än till
någon annan högtid. Trämmet i allmo-
genrummen sidda tiden före jul en stor
brädska med att slakta, brygga, baka
och skura. Allau sökte till denna fest
insamla rikligare förärd än vanligt.

Julhögtiden skulle särskilt utmärkas med
mycket mat, och så långt tillbaka i tiden

reddes allt, som skulle förtäras under julen,
i hemmet. Till välgrädd nötkreatur
slaktades vid varje görd. De mera förmög-
na lantbrukarna hade vanligtvis också
ett en gris att slakta och bereda till jul-
mat. Bakningen börja en vecka före
högtiden stundom tidigare. Det bakades
då så mycket bröd, som ansågs behövas
till värfudagen. Det skapades då
siktat mjöl, som annars inte fanns
i allmogets hem men under hela året,
för att brödet skulle bli vackrare och bättre.

Präparat bakades i en mängd olika former,
och former, såsom stjärnor, kransar och dylikt.

Olet bryggdes i hemmen på följande sätt:

Malt beredd av korn lades i ett kar,

käpa⁹ hölls kokhet vatten. Detta fick

käporna stå orört ett halvt dygn.

Det hölls därefter i ett annat kar

pa⁹ vars botten var placerad ett skick

med råghalm. Genom ett hål vid ka-

rets botten tappades det ut i en kittel.

Det blev härigenom ritat rent från

maltet. Kitteln placerades sedan pa⁹ ^{över}

elden, prässgäst lades nu i killeln
~~som~~ detta fick döreflen kaka en 2 eller
3 timmar. Under kokningen avsatte sig
ett vitt skum på ytan som lags bort
efter hand och uppsamlades i ett
annat kärl för att sedan användas
vid bakning. Ett vist vändigt
arbete lise julen under denna lör var
ljusstöpningen. Under hela året uppsam-
lades tadgen vist slaktningarna och
gömdes för att sedan användas till julgiss.
Hela rummen skulle vara upplysta under

julnatten, det åtgick därför en stor
mängd med ljus. De stöptes i hemmen.

Tälgen lades i en kittel som placerades
öfver elden. När den hade blivit
fullständigt flytande, droppade man här i
småa renser utaf limmet an den längd
som önskades. Dessa upphängdes där-
efter på något svart ställe för att hårdna,
detta upprepades tills Gusen hade er-
hållit den Gocklek man önskade.

Endast två gånger om året skurades
~~gubben~~ i bostäderna: vid till jul och midvinter.
Täcken ~~stängjordes~~ för, sedan väggarna

och till sist golven och möblerna samt
allt husgeråd. Julaftonens morgon före
daggryningen hängdes julduken upp.
Den var av samma storlek och form
som matbordet och placerades i taket
över matbordet, där den skulle kvarhånga
till Knutsdagen eller Förängladagen som
den hette under denna tid. På julaftonen
skulle alla bada, det eldades där för i bad
huset, eller där sådant saknades, i bryggkhuset
tills där blev mycket varmt. Därefter badade
husbondefolket, de övriga familjemedlemmarne,

87 Mateliv Sm 911 88.
och till sist tjänarna. Vid julaftonens
kväll samlades alla husets medlemmar
kring det riktt uppdukade matbordet.
Man höll fast vid vissa hävdvunna
atraller. Därför fick gröt och fisk ej
saknas vid julaftonens anrättning
och även skinka ansågs som en nöd-
vändighetsrätt under julkögliden.

Efter kvälls maten samlades unga och
gamla kring julkronan och därefter
utdelades julklapparna. Det liegick på
så sätt, att ~~den~~ som utdelade dem först
kneckade på fönstret eller dörren och därefter

kastade in ett väl inlagt paket
i summet, försedd med vederbörande
ägnas namn. Följande dag samlades man
tidigt på morgonen till högtidlig
guds tjänst i kyrkan. Färden dit
i den tidiga morgonstunden var ganska
tilltalande. Bjällorna klingade, varje
grind, varje stuga och varje koja var
upplyst, på alla vägar kom åkande
och gående försedda med ljuslyktor.
Klockorna ljuda till samling, den starkt
upplysta kyrkan kastar sitt klara sken
över nejden, och menigheten träder in

i kyrkan, orgelns toner brusar och församlingen uppslämmer: "Var hälsad skåna morgonstund," etc. Efter hemkomsten från kyrkan samlades man i storstugan där någon läste högt ur ^{en} någon bok, julsagor berättades av de äldsta och de unga hörde flitigt på, under det att äpplen och nötter utdelades till försäkring. Julgranen hade ännu icke gjort sitt inlägg, men i stället användes julkranorna. Dessa var vanligtvis tillverkade av stältråd eller trä stundom av helmu.

11/ Hon var virad med papper av olika färger och försedd med sex sidagrenar som gick i båge uppåt. Dessa grenar sitta ordnade i två kranor med tre i varje kran. De högst upp sittande voro något kortare än de nedanför sittande. I spetsarna av dessa grenar voro ljusen anbringade.

På grenarna funnos också äpplen och vackert utklippta pappersfigurer. Det funnos vanligtvis ett sådant utklipp för varje slags djur som fanns på gården.

Det var icke endast människorna som fingo särskild utfägnad vid julhögtiden, utan också djuren. Julkärven, åt småfoglarna, som utgjordes

av havrekärvar saknades därför inte vid något hem. Den placerades i något av träden, som stod närmast boningshuset.

Vissa husdjur skulle på juldagen ha särskild utfodring. Sälunda skulle nötkreaturen utfodras med ärtkalm, vilket ansågs som deras favoritföda.

Vidskepelsern var under dessa tider stor. Många personer gingo under julnatten s. k. årgång och de som en gång böjast, hade inte förmåga till att upphöra därmed. De som gingo årgång, ställde färdens först

3)

911

13

13.

till tre olika kyrkor, för att titta in i dem genom nyckelhålet. Därefter ställde färdan till de olika platserna som skulle besökas. Under färdan dit visade sig allmänna märkliga saker. Om det kommande året skulle bli ett gott åringsår, så hördes människasöder på åkrarna, såsom kommandorop, skämt glöm och klingande skrat, liars vinnande samt allmänna redskaps klang och prastande. Vidare syntes det fullproppade lass med säd och foder köras bort från tegarna. När han kom till hemmen, fick han inte visa sig för någon, utan måste synas sig så

lyst som möjligt från mot böningshuset.

Om dödsfall skulle inträffa under det kommande året så syntes en likfärd och snyftande ljud hördes. Kom han till fönstret och kunde se in under det husets medlemmar spisade kvälsmat, så syntes alla utom den som skulle dö under nästa år.

Skulle bröllop firas hördes sång och klingande musik.

Om någon ville veta vem hans tillkommande var och se henne eller honom, så skulle den som så önskade sätta sig ensam i ett rum framför en spegel kl 8 på

5) julafton. Kväll och sitta fullkomligt tyst
och orörd till kl 12 på natten, då den
blivande maken visade sig i spegeln.

Istrax före höides ett förpärlikt
språkande och skamrande dån.

Den som då sprang från spegeln erhöi
ett häfligt slag på kinden.

I händelse den tillkommande sedan
hade avlidit visade sig i spegeln ett
bensangel och om den som såvrid spe-
geln skulle förbli ogift syntes en hund.

Under juldagen skulle allting vila och
endast det absolut nödvändiga arbetet utsättas.

Städning och putsning fick därför ej ske i någon mån. Att tvätta sig komma eller borsta sig var förbjudt. Den som bröt mot någon av dessa regler fick under det kommande året utstå en hård kamp mot ohälsa.

Om man önskade att bli fri från tandvärk under påföljande år, skulle man på juldagens morgon bita i ett äpple innan man steg ur bädden. På juldagen skulle barnen skrämme skator, de blev därför kvicka och duktiga människor.

17)

911

17/12

Den övriga tiden av julhelgen under -
hålls med gästabud, särskilt ungdomarna
samlades vid de olika hemmen. Vid
dessa sammankomster förekom s. k.

jullekar kring julkronan, julupptåg,
sång och musik. En del av dessa gamla
jullekar förekomman ännu i vissa
trakter, men på de flesta platserna har
detta vackra och lifvande nöjesliv
undantagsgest av den moderna danskonsten.

Någon nyårsvaka eller några andra upptåg
vid det nya årets inträde förekommer under

denna tid i ovan beskrifna socken.

Den 12 jan inträffade Knutsdagen, som
under denna tid ~~även~~^{nu} också kallades
"Farängladagen". På den dagen skulle
julen höjas ut. Julduken och julkronan
togs bort för att grönas till nästa
julhögtid. Matsedeln ändrades och
folket återgick till sitt vanliga arbete.